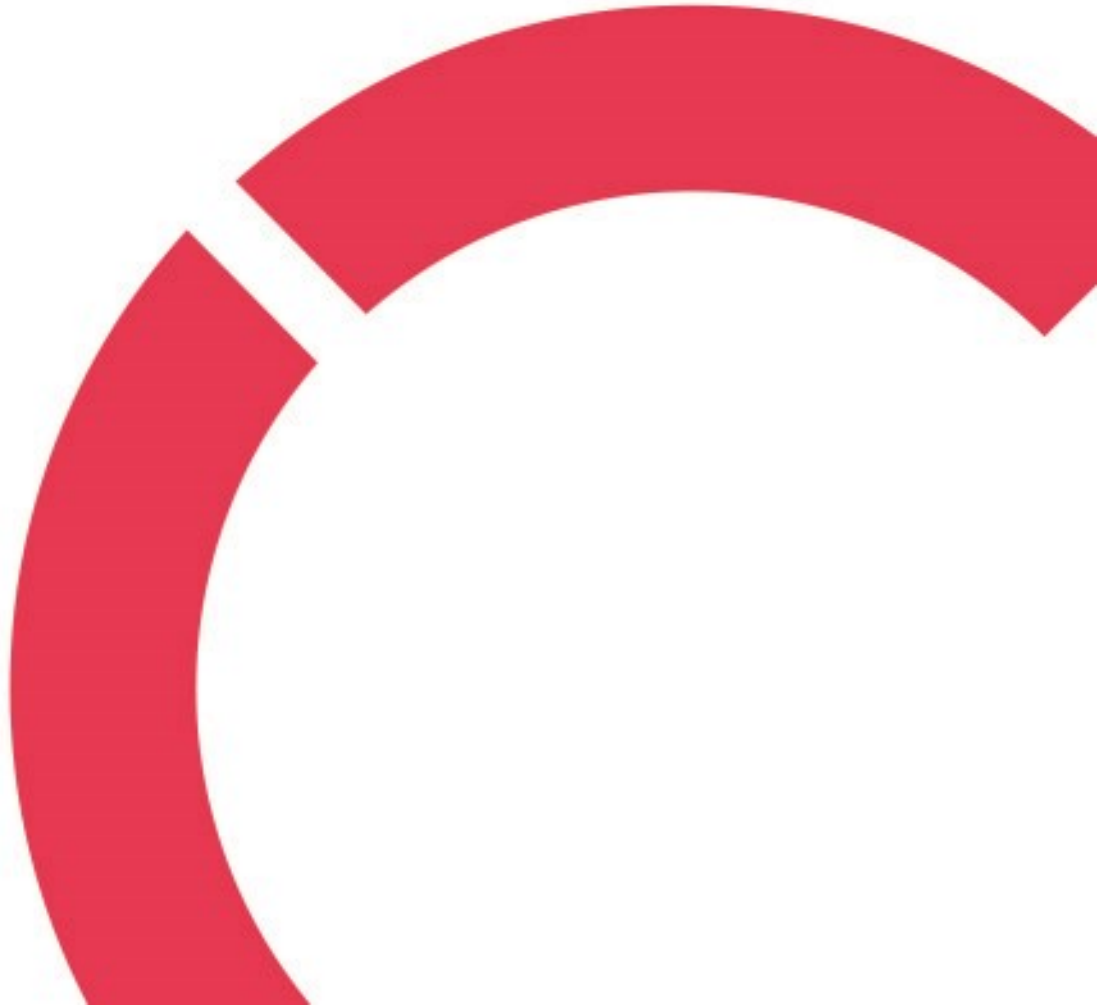

Eeva Palo

LUONTO OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ VARHAISKASVATUKSESSA

Teoriasta käytäntöön: kirjallisuuskatsaus ja opas

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus
Huhtikuu 2025**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Huhtikuu 2025	Tekijä/tekijät Eeva Palo
Koulutus Sosionomi AMK		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi LUONTO OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ VARHAISKASVATUKSESSA Teoriasta käytäntöön: kirjallisuuskatsaus ja opas		
Työn ohjaaja Pirjo Forss-Pennanen		Sivumäärä 28+1
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kirjallisuuskatsausta hyödyntäen koota yhteen tietoa luonnosta oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö toteutettiin Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevalle ryhmäperhepäiväkodille. Tavoitteena oli lisätä tietoutta luonnon hyödyntämiseen liittyen ja tarjota varhaiskasvattajille toimintaideoita arkeen lasten parissa.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä oli " Miten luontoa voi hyödyntää oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa?".</p> <p>Tarkoituksena oli myös luoda opinnäytetyön tilaajan käyttöön opas aiheesta.</p> <p>Kirjallisuuskatsauksen kautta valittujen lähteiden anti luokiteltiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvattujen oppimisen alueiden pohjalta. Osana opinnäytetyötä laadittiin tilaajan käyttöön opas siitä, kuinka luontoa voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Oppaasta muodostui kolmiportainen, sillä tilaajana toimineessa ryhmäperhepäiväkodissa ei sijainnin vuoksi ole mahdollista toimia metsäluonnossa joka päivä. Sen vuoksi haluttiin huomioida myös ideat, joita voidaan hyödyntää yksikön pihapiirissä.</p> <p>Opinnäytetyön tietoperustana toimi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä muu lähdekirjallisuus mm. oppimiseen sekä luonnossa toimimiseen liittyen. Opinnäytetyössä on kuvattu sen tekemiseen liittyvä prosessi.</p>		
Asiasanat oppiminen, oppimisympäristö, varhaiskasvatus, ympäristökasvatus		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date April 2025	Author Eeva Palo
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis NATURE AS A LEARNING ENVIRONMENT IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION From Theory to Practice: A Literature Review and Guide		
Centria supervisor Pirjo Forrs-Pennanen		Pages 28+1
<p>The purpose of this thesis was to gather information about nature as a learning environment in early childhood education. Information was gathered through a literature review. The thesis was conducted for a group family daycare center located in Northern Ostrobothnia. The objective was to increase awareness of utilizing nature and to provide ideas for early childhood educators, on practical activity in their daily work with children.</p> <p>The research question of the thesis was: <i>"How can nature be utilized as a learning environment in early childhood education?"</i></p> <p>In this thesis, the aim was to create a guide on the topic for a group family daycare center. The sources that were selected through the literature review, were categorized based on the learning areas that are described in the Finnish National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care. As part of the thesis, a guide was developed for the commissioner, on how nature can be used in early childhood education.</p> <p>The guide was structured into three levels, because the group family daycare center's location does not allow activities in a forest environment on a daily basis. Therefore, the guide also included ideas that could be implemented in the daycare's yard.</p> <p>The theoretical framework of the thesis was based on the Finnish National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care, as well as other literature related to learning and outdoor activities. The development of the thesis is also described in the text.</p>		

Key words early childhood education, environmental education, learning, learning environment
--

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIVA OPPIMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	3
2.1 Ihminen oppii koko ajan	3
2.2 Oppimiskäsityksistä.....	3
2.3 Lapsi oppijana.....	5
2.4 Oppiminen varhaiskasvatuksessa	5
2.4.1 Oppimisen osa-alueet varhaiskasvatuksessa	6
2.4.2 Tutkiva oppiminen varhaiskasvatuksessa	7
3 VARHAISKASVATUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖT	8
3.1 Luonto oppimisympäristönä.....	9
3.2 Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa.....	10
3.3 Kestävyysskasvatus varhaiskasvatuksessa	11
3.4 Luontoyhteyden syntyminen varhaiskasvatuksessa	11
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	12
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	13
5.1 Opinnäytetyön tiedonhaku	13
5.2 Aineiston läpikäyminen ja luokittelu.....	15
5.2.1 Opinnäytetyön aineisto.....	15
5.2.2 Aineiston analyysi	17
6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	18
7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	19
8 POHDINTA	24
LÄHTEET	27
LIITTEET	
TAULUKOT	
TAULUKKO 1. Tiedonhaun sisäänotto- ja poissulkukriteerit	14
TAULUKKO 2. Aineiston analysoinnin tulokset	21

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2023) kerrotaan, että varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja. Nämä taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 26.) Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä ovat sisätilojen lisäksi myös luonto, pihat ja leikkipuistot. Ne tarjoavat lapsille niin kokemuksia ja materiaaleja, kuin monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli koota yhteen tietoa luonnosta oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa. Tutkimuskysymyksenä oli ” Miten luontoa voi hyödyntää oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa?”. Tarkoituksena oli myös luoda opinnäytetyön tilaajan käyttöön opas aiheesta.

Tiedon etsintään käytettiin menetelmänä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, joka on yksi yleisimmistä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä. Luontoympäristön vaikutuksia on viime vuosina tutkittu, ja aiheesta on kirjoitettu paljon. Kirjallisuuskatsaus oli siten sopiva menetelmä etsiä tietoa aiheesta.

Opinnäytetyön teoreettiset työkalut, eli tärkeimmät käsitteet ovat luonto, oppimisympäristö, ja oppiminen. Näkökulma, josta tutkimuksessa luontoa oppimisympäristönä tutkitaan, on nimeltään varhaiskasvatuksen näkökulma. Tutkimusta tehdessä pyrittiin prosessin jokaisessa vaiheessa pitämään mielessä suomalaisen varhaiskasvatuksen kulmakivet, eli varhaiskasvatuslaki, sekä siihen perustuva Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Opinnäytetyön avulla pyrittiin syventämään käsitystä siitä, mitä kaikkea luonto oppimisympäristönä voi varhaiskasvatuksessa tarjota. Opinnäytetyön tilaaja on ryhmäperhepäiväkoti

Pohjois-Pohjanmaalla. Kyseisen varhaiskasvatusyksikön sijainti ei mahdollista päivittäistä ulkoilua metsäluonnossa, joten osana opinnäytetyötä laadittu opas laadittiin siten, että sen vinkkejä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa oppimiseen myös ”aitojen sisäpuolella”. Opinnäytetyön tekeminen havahdutti myös tekijänsä pohtimaan luonnon merkitystä paitsi oppimisympäristönä, myös oppimisen, ymmärtämisen ja arvostamisen aiheena.

2 TUTKIVA OPPIMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Huotilainen (2019) kertoo teoksessaan Näin aivot oppivat, että kokonaiskuvan muodostaminen ihmisen oppimisesta on hyvin vaikeaa. Vuosikymmenien aikana tehdyt tutkimukset ovat tuottaneet pirstaleista tietoa sieltä täältä. Aiemmin kehitetyt mallit aivojen toiminnasta ovat kumoutuneet tai osoittautuneet virheellisiksi uudempien tutkimusten myötä, ja uusia tutkimuksia tehdään jatkuvasti. (Huotilainen 2019, 14.)

2.1 Ihminen oppii koko ajan

Ihmisen oppimista ohjaa motivaatio: aiempi tieto ja oma kiinnostus ohjaavat vahvasti sitä, mihin tarkkaavaisuutemme kiinnittyy. Emme voi muistaa jotain näkemäämme asiaa, jos tarkkaavaisuutemme ei ole kiinnittynyt. Tarvitaan tarkkaavaisuutta, jotta opittava tieto saavuttaa tietoisuuden. Ihminen pyörittelee asiaa mielessään, yhdistelee sitä aiempaan tietoon sekä pohdii asian merkitystä. Näin kyseinen asia alkaa siirtyä muistettavien asioiden joukkoon. Oppimista syntyy siis motivaation, tarkkaavaisuuden ja muistin yhteisestä toiminnasta. (Huotilainen 2019, 58.)

2.2 Oppimiskäsityksistä

Oppimiskäsitykset voidaan jakaa neljään eri ryhmään. Niitä ovat behavioristinen, kognitiivinen, konstruktivinen ja sosiokulttuurinen oppimiskäsitys. Seuraavaksi niistä lyhyet esittelyt.

Behavioristisen oppimiskäsityksen mukaan oppimiseen vaikuttaa erityisesti se, millainen seuraus toiminnalla on. Myönteinen seuraus (palkitseminen) vahvistaa oppimista, kun taas kielteinen

seuraus (rankaiseminen) lannistaa, oppimisen prosessi ei saa vahvistusta ja se pyrkii sammumaan. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 20.)

Kognitiivisen oppimiskäsityksen perusta on ihmisen ajattelu- ja tietorakenteiden merkitys oppimisessa. Käsityksen mukaan oppiva lapsi prosessoi saamaansa uutta tietoa, esimerkiksi pieni lapsi kokeilee esineitä viemällä niitä suuhunsa, lyömällä tai heittämällä niitä. Näin hän käyttää olemassa olevia keinojaan avukseen, uusien asioiden ja esineiden hahmottamiseen. Kognitiiviset oppimisteoriat painottavatkin ennen kaikkea oppijan omaa toimintaa, sekä yksilön kognitiivisissa prosesseissa (kuten muisti, mieleen painaminen, ajattelu) oppimisen myötä tapahtuvia muutoksia. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 21-22.)

Konstruktivistiset oppimiskäsitykset korostavat oppijan omaa aktiivisuutta oppimisprosessissa. Oppimisen tarve syntyy oppijan tietojen puutteista ja aukoista. Tällöin oppimista edistävän ympäristön tulisi olla sellainen, että se antaa riittävästi haasteita, ja oppiminen mahdollistuu. Tällainen ympäristö on autenttinen ja realistinen. Autenttisella ympäristöllä tarkoitetaan sitä, että arkielämän tilanteet ja ongelmat luovat oppimisen tehtäviä. Konstruktivisen oppimiskäsityksen mukaan hyvä oppimisympäristö virittää lasta olemaan aktiivinen, itsenäinen ja luova toimija. Lasten oppimisen ohjaamiseen liitetään nykyisin paljon konstruktivisia oppimiskäsityksiä. Niissä korostuvat lapsilähtöinen suunnittelu, jonka pedagogiikka perustuu lasten omaan ihmettelyyn, kysymyksiin, ja arjen ongelmatilanteisiin. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 22-24.)

Sosiokulttuurinen teoria oppimisesta nostaa keskiöön oppijan toimijuuden, identiteetin rakentamisen sekä yhteisöissä toimimisen. Oppimisen sosiaalinen ja kulttuurisidonnainen luonne korostuu sosiokulttuurisessa teoriassa. Oppiminen merkitseekin aktiivista osallistumista jonkin yhteisön toimintaan. Oppija kasvaa osaksi kulttuuria, sen toimintakokonaisuutta sekä käsitteellisiä ja materiaalisia välineitä. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 25.)

2.3 Lapsi oppijana

Pienelle lapselle uuden oppiminen on luontaista. Aivot on rakennettu oppimiseen, tutkimiseen ja kokeilemiseen, ja pieni lapsi tekee niitä kaikkia. Oppiminen on lapselle palkitsevaa, sillä aivoissa on palkkiojärjestelmä, joka palkitsee lapsen hyvinolontunteella aina, kun hän tutkii ja kokeilee. Jos leikki-ikäisenä lapsi olisi passiivinen, olisi hänen aivojensa kehitys huomattavasti hitaampaa. (Huotilainen 2019, 133.)

Leikki-ikäisenä lapsi oppii yrittämisen ja erehtymisen kautta. Aivojen peilisolujärjestelmä mallintaa kaikkea muiden ihmisten tekemistä, kuten käden liikkeitä syödessä, liikkumista pihaa haravoidessa, jne. Lapsen ensimmäinen liikevarasto muodostuu tästä tekemisen näkemisestä ja sen itse kokeilemisesta. (Huotilainen 2019, 134.)

Leikki-ikäisen lapsen oppiminen on myös hyvin sinnikästä ja sitkeää. Esimerkiksi kävelemään opetteleva lapsi yrittää uudelleen ja uudelleen, huolimatta siitä, että hän kaatuu satoja, jos ei tuhansiakin kertoja ennen kuin oppii kävelemään. (Huotilainen 2019, 134.)

2.4 Oppiminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pohjautuvat oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kehittyvät, kasvavat ja oppivat ennen kaikkea vuorovaikutuksessa muiden ihmisten, sekä lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys näkee lapsen aktiivisena toimijana. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 21-22.)

Lapsuudessa oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla, koko ajan. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita: he havainnoivat ja tarkkailevat ympäristöään sekä jäljittelevät

muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkimällä, liikkumalla, tutkimalla, tekemällä erilaisia työtehtäviä sekä ilmaisemalla itseään eri tavoin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 22.)

2.4.1 Oppimisen osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) jakaa oppimisen viiteen eri osa-alueeseen.

Nämä osa-alueet ovat:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 44.)

Pedagoginen toiminta, joka yhdistää ja soveltaa oppimisen eri osa-alueita, mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden tarkastelun ja tutkimisen laaja-alaisesti. Oppimisen alueiden tavoitteiden käsittely vaihtelee tilanteiden, sekä lasten oppimisen ja valittujen aihepiirien mukaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagogisella toiminnalla edistetään lasten kehitystä ja oppimista varhaiskasvatuksessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 42.)

2.4.2 Tutkiva oppiminen varhaiskasvatuksessa

Tutkiva oppiminen on pedagoginen malli, joka perustuu erilaisten ilmiöiden tutkimiseen. Malli perustuu ajatukseen, että parhaimmillaan oppiminen on yhteisöllinen tutkimusprosessi. Prosessi, jonka alussa on kysymys, tiedon puute tai uteliaisuus. Vastaus kysymykseen, eli uutta tietoa, pyritään etsimään erilaisin menetelmin: kysymällä, ihmettelemällä, vertailemalla asioita tai kokemuksia, tutkimalla, keskustelemalla, jne. Pedagogisesta näkökulmasta tavoitteena on, että uteliaasta ja tutkivasta tavasta suhtautua asioihin tulisi lapsille luonnollinen tapa toimia, ja että lapset ymmärtäisivät, millaisia perusvaiheita tutkivaan oppimiseen liittyy. (Hujala & Turja toim. 2017, 33.)

Perinteisestä oppimisen mallista tutkiva oppiminen eroaa siis jo lähtökohdassa. Perinteisesti oppiminen on vastaamista ennalta asetettuihin kysymyksiin. Tutkivan oppimisen lähtökohta taas on aina ihmettely. Ihmettely ilmenee kysymyksenä, jota sitten aletaan yhdessä tutkia. Esimerkiksi kysymys ”miksi kasvit tarvitsevat valoa” voi johtaa lapset ja aikuisen selvittämään yhteyttämisen periaatteita. (Hujala & Turja toim. 2017, 34.)

Tutkivan oppimisen toinen tärkeä periaate on rohkaista lapsia luomaan omia työskentelyteorioita. Näin tapahtuu, kun lapset esittävät omia käsityksiä ja tulkintoja ilmiöstä, jota tutkitaan. Vapaus tuoda esille omia ajatuksiaan on tärkeää. Niistä keskustellaan yhteisesti, ja ne otetaan vakavasti. Työskentelyteorioiden läpi käyminen tapahtuu ennen, kuin tutkimuksen tueksi hankitaan uutta tietoa erilaisista tietolähteistä. Lasten rohkaiseminen omien käsityksien esille tuomiseen luo kulttuuria, jossa omien ajatusten ja johtopäätösten esittämiseen kannustetaan. (Hujala & Turja toim. 2017, 34-35.)

3 VARHAISKASVATUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖT

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja toteutetaan lasten kanssa yhdessä. Niiden tulee tukea lapsille luonteenomaista uteliaisuutta ja oppimisen halua. Oppimisympäristöjen tulee myös ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Oppimisympäristöt tarjoavat monia vaihtoehtoja tekemiseen, monipuoliseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin, unohtamatta myöskään rauhallista oleilua ja lepoa. Lapsilla tulee myös olla mahdollisuus tutkia maailmaa koko kehollaan ja kaikilla aisteillaan. Oppimisympäristöissä näkyvät lasten leikit, ideat ja heidän tekemänsä työt. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 20.)

Kirsti Lonka toteaa teoksessaan *Oivaltava oppiminen* (2015, 131), että oppimisympäristö koostuu opetuksesta, oppimisesta, sekä fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Samaa teosta varten Lonka haastatteli kasvatustieteiden maisteri Antti Rajalaa. Osana haastattelua Rajala kertoi mm. tarjoumista, jotka ovat ”informaatiota ja toimintamahdollisuuksia, joita ympäristö tarjoaa käyttäjien tarpeisiin”. Oppimisympäristöjä tarkastellessa tarjoumat ovat nimenomaan oppimista tukevia mahdollisuuksia. Jos tarjoumat ovat niukkoja, voi oppiminen vaikeutua tai estyä kokonaan. (Lonka 2015, 120.)

Oppimisympäristöistä – oppimisen tiloista – kirjoittavat myös Leinonen ja Mäkelä teoksessa *Hyvän oppimisen tilat*. Heidän mukaansa on tärkeää, että oppimisen tilat palvelevat oppimista, ajattelua toimintaa ja hyvinvointia mahdollisimman hyvin. Huomionarvoista on myös se, miten ympäristön ja toimijoiden välinen vuorovaikutus mahdollistuu, sekä millaiset muokausmahdollisuudet lapsilla on ympäristössään. (Leinonen & Mäkelä 2022, 113.)

Leinonen ja Mäkelä (2022, 57-58) kirjoittavat myös arvojen ja tilojen maailmasta. He toteavat, että hyvää elämää ja onnellisuutta kannattaa tavoitella. Siten oppimiseen käytettyjen tilojenkin

tulisi tukea merkityksellisyyttä ja lisätä onnellisuutta. Lapsi viettää merkittävän osan päivästään varhaiskasvatuksessa, joten on hyvin merkityksellistä, millainen oppimisympäristö, arvomaailma ja toimintakulttuuri siellä vallitsee.

3.1 Luonto oppimisympäristönä

Tärkeä osa varhaiskasvatusta on retkeily luonnossa sekä ympäristön tutkiminen. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnossa olemisesta ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 51.)

Luonto tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Luonnossa merkityksellistä on mm. lasten vapaa leikki, oman mielikuvituksen ja luovuuden kasvu sekä sosiaalinen vuorovaikutus. Luonto on täynnä ihmettelyn aiheita ja uteliaisuuden lähteitä, ja siten se motivoi lasta oppimaan uusia asioita. Luonnossa lapsi havainnoi kaikilla aisteilla. (Parikka-Nihti & Ek, 2024, 78-79) Luonto oppimisympäristönä on monipuolinen ja motivoiva sekä kokemuksellinen ja elämyksellinen. Luonto kehittää systeemistä ajattelua ja vaikuttaa siihen, *miten* opimme. Luonto myös mahdollistaa tutkimisen ja sitä kautta ihmisen ja luonnon välisen suhteen ymmärtämisen. (Parikka-Nihti & Ek 2024, 82.)

Luonnosta löytyvät asiat ja erilaiset luonnonympäristöt parhaimmillaan ruokkivat mielikuvitusta ja innovatiivisuutta, verrattuna valmiiksi rakennettuihin tiloihin ja välineisiin. Kun lapsella on leikkimisen välineenä luonnosta löytyviä materiaaleja, tai esimerkiksi kierrätysmateriaaleja, tulee hänen soveltaa ja keksiä niille uusia merkityksiä ja käyttötarkoituksia. Mielikuvitukselle on enemmän tilaa, kun oppimisen tilat ja välineet eivät sovellu vain yhteen ennalta määrättyyn tarkoitukseen. (Leinonen & Mäkelä 2022, 124.)

3.2 Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa

Huoleen ympäristön tilasta havahduttiin maailmalla 1960- ja 1970-luvuilla. Tuolloin syntyi kansainvälinen ympäristöliike, ja ymmärrettiin myös tarve ympäristökasvatukseen. Ympäristökasvatuksen tavoitteita olivat mm. ympäristötietouden lisääminen sekä ympäristön hyväksi toimimisen teemat. Tiedon lisäksi korostettiin myös ympäristöherkkyyden tärkeyttä, sillä positiivisten ympäristöasenteiden avulla syntyy halua suojella ympäristöä. (Kaasinen & Myllyniemi toim. 2023, 158-159.)

Ympäristökasvatus on kaikkea sitä oppimista, opettamista, ja kasvamista, joka tavalla tai toisella liittyy ympäristöteemoihin. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on kasvattaa ympäristökansalaisia, jotka ovat motivoituneita, omat arvonsa tuntevia ihmisiä, jotka osaavat käyttää tietojaan ja taitojaan. Ympäristökasvatuksen erityispiirteitä ovat mm. kasvatuksen monialaisuus, toiminnallinen oppiminen, toiminta ympäristön puolesta, kriittisen ajattelun ja aktiivisen kansalaisuuden korostaminen, elinikäisyys sekä kokonaisvaltaisuus. (Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry.)

Yksi ympäristökasvatuksen teorioista on Palmerin puumalli. Palmerin puumallia vuodelta 1998 on usein käytetty kuvaamaan ympäristökasvatuksen kokonaisuutta, oppimisen ja ympäristön suhdetta. Palmerin mallissa puun juuria ovat merkittävät elämäkokemukset, eli ympäristökasvatuksen perusta. Puumallissa ympäristökasvatuksen sisällöt on kuvattu puun lehvästössä. Ne on jaettu kolmeen osaan: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä, sekä toimiminen ympäristön puolesta. On tärkeää huomata, että Palmerin mallissa kaikki kolme ympäristökasvatuksen osaa ovat keskenään yhtä tärkeitä. Palmerin mukaan niitä tulisikin toteuttaa siten että ne kietoutuvat osittain toisiinsa. (Varhaiskasvatuksen käsikirja 2017, 213-215 [Palmer 1998].)

3.3 Kestävyykasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu, että kaikessa toiminnassa otetaan huomioon ekologisuus sekä kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntapa. Vastuullinen suhtautuminen luontoon ja ympäristöön ilmenevät arjen valinnoissa ja toimissa. Kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä edistetään kaikissa toiminnoissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 35.)

Kestävyykasvatus on kasvamista kestävään elämäntapaan. Se on osaamista ja arjen taitoja. Kestävään elämäntapaan kasvamista edistävät mm. ongelmanratkaisutaidot, innovatiivisuus, sekä kognitiiviset ja sosiaaliset taidot. Kestävyykasvatusta tulisi toteuttaa lapsen ikätaso huomioiden, antaen samalla lapselle tunteen siitä, että hän voi omilla teoillaan vaikuttaa asioihin. On kuitenkin myös tärkeää huolehtia, ettei lapsi kanna asioista liian suurta taakkaa kestävä kehityksen edistämiseksi. Varhaiskasvatusikäisten lasten kestäväykasvatusta voivat olla esimerkiksi lasten kanssa tehdyt tutkimukset ja projektit, leikkiä ja mielikuvitusta unohtamatta. (Parikka-Nihti & Ek 2024, 118.)

3.4 Luontoyhteyden syntyminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lasten kanssa luonnossa vietetty aika on parhaimmillaan kiireetöntä, turvallista ja iloista toimintaa. Parhaan mahdollisen pohjan luonnon ymmärtämiselle ja luonnon vaalimiselle syntyy, kun lapsi saa liikkua luonnossa käyttäen koko kehoaan, leikkien, ihmetellen ja oppien. Luonnon monimuotoisuus tulee pikkuhiljaa tutuksi lapselle, ja lapsi oppii arvostamaan sen merkitystä iän karttuessa. Mitä varhaisemmassa vaiheessa lapsi pääsee kosketuksiin luonnon kanssa, sen vahvemmaksi luontoyhteys tulee, ja sitä kautta monimuotoisuuden vahvistamisen ymmärtäminen kasvaa. (Parikka-Nihti & Ek 2024, 21.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kirjallisuuskatsausta hyödyntäen koota yhteen tietoa luonnosta oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa. Kirjallisuuskatsauksen keinoin valittiin teoksia, joista saatiin vastauksia tutkimuskysymykseen.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä oli ” Miten luontoa voi hyödyntää oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa?”. Tarkoituksena oli myös luoda opinnäytetyön tilaajan käyttöön käytännön opas aiheesta.

Kirjallisuuskatsauksen kautta valittujen lähteiden sisältö luokiteltiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvattujen oppimisen alueiden pohjalta. Osana opinnäytetyötä laadittiin tilaajan käyttöön opas siitä, kuinka luontoa voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Oppaasta muodostui kolmiportainen, sillä tilaajana toiminut ryhmäperhepäiväkotiki ei sijaintinsa vuoksi mahdollista jokapäiväistä metsäluonnossa toimimista. Sen vuoksi haluttiin huomioida myös ideat, joita voidaan hyödyntää yksikön pihapiirissä, ja lopulta mukaan otettiin myös ideoita siihen, kuinka ympäristö- ja kestävyyskasvatusta voidaan sisällyttää toimintaan sisätiloissakin.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tiedonhaku toteutettiin laadullisena tutkimuksena, tarkemmin sanottuna kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus on metodi, jossa tutkitaan tehtyä tutkimusta. (Salmi-
nen 2011, 4.) Opinnäytetyössä käytetty kirjallisuuskatsauksen muoto oli kuvaileva kirjallisuus-
katsaus. Tässä luvussa kerrotaan opinnäytetyön vaiheista.

5.1 Opinnäytetyön tiedonhaku

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmistä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä. Sal-
misen (2011, 6) mukaan sitä voidaan luonnehtia yleiskatsaukseksi, jossa ei ole niin tiukkoja ja
tarkkoja sääntöjä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla tutkittava ilmiö pystytään kuva-
maan laaja-alaisesti sekä luokittelemaan tutkittavan ilmiön ominaisuuksia.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jäsentää neljä vaihetta sisältäväksi kokonaisuudeksi.
Nämä vaiheet ovat tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston valinta, kuvailun raken-
taminen sekä tulosten tarkastelu. Vaikka menetelmä voidaankin jakaa eri vaiheisiin, on sille
tyypillistä, että vaiheet etenevät päällekkäisesti suhteessa toisiinsa. Kuvailevaa kirjallisuuskat-
sausta tehtäessä tutkimuskysymyksen valinta tulee olla riittävän väljä mutta silti rajattu, sillä
se ohjaa prosessin jokaista vaihetta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen erityispiirteitä ovat ku-
vailu, aineistolähtöisyys ja ymmärtäminen. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskelä
& Liikanen 2013, 294.)

Aineiston haku aloitettiin miettimällä sopivia hakusanoja ja -lausekkeita. Näitä olivat mm.
"luontoympäristö", "varhaiskasvatus", "varhaislapsuus", "oppiminen" ja "oppimisympä-
ristö". Hakuprosessissa käytettiin Finna-hakupalvelua. Aineistoa hakiessa tekijä tarkasteli

myös jo löytyneiden aineistojen lähdeluetteloita. Niistä löytyi joitakin aineistoja, jotka tekijä otti tarkempaan tarkasteluun, mutta mikään niistä ei lopulta päätynyt varsinaiseen aineistoon.

Aineiston haussa oli useita kriteereitä. Yksi hakukriteeri oli aineiston tuoreus: pois rajattiin ennen vuotta 2015 tehdyt tutkimukset. Tutkimuksessa rajattiin pois myös tutkimukset, joiden luontoympäristönä on Suomen luonnosta huomattavasti poikkeava ympäristö. Hakuun ei myöskään sisällytetty toisia opinnäytetöitä, tai kandidaatin töitä. Myös aineistot, jotka koskivat kouluikäisiä tai sitä vanhempia lapsia, suljettiin pois, sillä opinnäytetyö koski nimenomaan varhaiskasvatusikäisiä lapsia. Tiedonhaun sisäänotto- ja poissulkukriteerit ovat listattuna vielä seuraavassa taulukossa.

TAULUKKO 1. Tiedonhaun sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteeri	Poissulkukriteeri
Aineiston julkaisuvuosi 2015-2025	Julkaistu ennen vuotta 2015
YAMK, Pro gradu, väitöskirja, tai muu tieteellinen tutkimus	AKM opinnäytetyö, kandityö
Artikkelin kieli suomi tai englanti	Artikkelin kieli jokin muu
Aineisto on maksutonta	Aineisto on maksullinen
Aineisto käsittelee luontoa oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa	Varhaiskasvatusaiheinen aineisto, joka ei liity luontoon
Aineistossa Suomen luonnon kaltainen luontoympäristö	Suomen luonnosta huomattavasti poikkeava luontoympäristö
Aineisto koskee varhaiskasvatusikäisiä lapsia	Aineisto koskee kouluikäisiä tai vanhempia

5.2 Aineiston läpikäyminen ja luokittelu

Hakusanojen erilaiset yhdistelmät tuottivat osuvia vaihtelevasti. Pian kuitenkin oli huomattavissa, että samat teokset toistuivat eri hauissa. Aineiston valintaa tehtiin aluksi otsikkotavalla, sitten asiasanojen perusteella. Tämän jälkeen rajattiin vielä sisällysluettelon ja tiivistelmän perusteella, ennen kuin aloitettiin aineiston läpikäyminen lukemalla. Yhtenä kriteerinä aineiston valinnassa oli myös tutkimuksen julkaisu. Siltä osin, kun aineistoksi valittiin tutkimuksia, piti niiden olla julkaistuja. Tätä kriteeriä puolsi julkaistujen tutkimusten läpikäymä vertaisarviointiprosessi, jonka voidaan katsoa lisäävän niiden luotettavuutta (Stolt, Axelin & Suhonen 2015, 26). Tämä lisäsi osaltaan myös opinnäytetyön luotettavuutta.

Lähempään tarkasteluun valikoitui 11 eri tutkimusta tai julkaisua. Niiden läpikäymisessä pyrittiin pitämään mielessä tutkimuskysymys: mitkä tutkimukset tai julkaisut vastasivat kysymykseen ja mitkä eivät. Tarkastelun jälkeen aineistoksi valittiin kolme eri lähdettä: kaksi pro gradua sekä yksi hankkeen tuottama julkaisu.

5.2.1 Opinnäytetyön aineisto

Opinnäytetyön aineistoksi valikoitui siis kolme lähdettä. Tässä luvussa esitellään ne lyhyesti. Aineistoon valikoitui lähteitä, joissa näkökulmat vaihtelevat: ensimmäisessä tutkimuksessa ovat äänessä varhaiskasvatustyötä tekevät ammattilaiset, toisessa tutkimuksessa taas varhaiskasvatusikäiset lapset. Kolmas lähde puolestaan on osana hanketta tehty opas, joka sisältää asiantuntijoiden näkemyksiä ja artikkeleita luontotoiminnasta. Tällainen näkökulmien monipuolisuus ei ollut tarkoituksellisesti haettava, mutta tekijän mielestä se oli positiivinen seikka aineiston kannalta.

Julia Kuuselan (2024) pro gradu on tutkimus, jonka tarkoituksena oli selvittää esiopetuksen opettajien käsityksiä ympäristökasvatuksesta. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla esiopetuksen opettajia, joista osa työskenteli metsäesiopetusryhmässä ja osa tavallisessa esiopetusryhmässä. Kuuselan tutkimuksen tuloksissa korostuu muun muassa se, että esiopetusikäisten lasten kanssa ympäristökasvatus painottuu kokemukselliseen ympäristössä oppimiseen. Kuusela myös toteaa, että tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää ympäristökasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. (Kuusela 2024, 45-46.)

Stjerna-Häkämies selvitti pro gradussaan esiopetusikäisten lasten ajatuksia ja kokemuksia luonnosta oppimisympäristönä. Tutkimuksen aineisto koostuu Lahelan tertun metsäryhmän lasten ottamista valokuvista, niiden pohjalta ryhmähaastattelussa muodostetuista valokuvatarinoista, yksilöhaastatteluista sekä kenttäpäiväkirjan merkinnöistä. Stjerna-Häkämiehen tutkimuksen tulokset osoittivat, että esikouluikäiset lapset kokevat luontoympäristön rikkaana ja monipuolisena oppimisympäristönä. Lapset arvostivat luontoympäristön tarjoamia mahdollisuuksia vertaisryhmissä toimimiseen, sekä monipuolisia toimintamahdollisuuksia. Lapset hyödynsivät mahdollisuuksia aktiivisen liikkumisen, leikkimisen sekä tutkivan työotteen avulla. Tutkimuksen mukaan luontoympäristö myös edisti lasten ympäristöherkkyyttä ja viritti lapsissa monenlaisia tunteita, mielipahan ja mielihyvän kokemuksia. (Stjerna-Häkämies 2015, 75-77.)

Ilo kasvaa ulkona – luontotoiminnan käsikirja on tarkoitettu lasten parissa työskenteleville, tukemaan ja innostamaan luontotoiminnan toteuttamiseen lasten kanssa. Käsikirja sisältää artikkeleita eri alojen asiantuntijoilta, ja on kattava katsaus luonnossa tapahtuvan varhaiskasvatuksen eri osa-alueisiin. (Fågel, Jussila & Sarkkinen toim. 2021, 6.)

5.2.2 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysin muodostamiseen on monia eri tapoja. Tässä opinnäytetyössä käytettiin teorialähtöistä sisällönanalyysia. Siinä aineiston analyysi luokittelu perustuu aikaisempaan käsitejärjestelmään (Tuomi & Sarajarvi 2018, 127). Opinnäytetyön aineiston analyysin käsitejärjestelmänä toimi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaiset oppimisen osa-alueet: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. Tällä tavoin tekijä pyrki varmistumaan siitä, että aineistoista tulee huomioitua mahdollisimman monipuolisesti kaikki saatavilla oleva tieto.

Aineistoon perehtyminen ja sen avulla kokonaisuuden hahmottaminen sekä aineiston analyysi pyrittiin tekemään pitäen mielessä tutkimuskysymykset. Jotta työ ei olisi alkanut rönnyillä liikaa, tuli tutkimuskysymyksen kulkea rinnalla läpi koko työn.

6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyössä käytettiin luotettavia ja ajankohtaisia lähteitä, vältettiin aineistoja, joiden alkuperää ei pystytty selvittämään. Kirjallisuuskatsauksena tehtävän tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida suhteessa siihen, miten tutkimuskysymyksiin on kyetty vastaamaan ja ovatko aineiston käsittelyn eri vaiheet niin läpinäkyviä, että ne ovat toistettavissa (Stolt ym. 2015, 91). Opinnäytetyössä pyrittiin luotettavuuteen mm. kirjaamalla riittävän tarkasti ylös tehdyt haut ja pitämällä aineiston valintakriteerit selkeinä. On myös tärkeää, etteivät kirjallisuuskatsauksen tekijät tuo esille vain niitä tuloksia, jotka vastaavat heidän omia käsityksiään aiheesta, vaan että aineisto esitetään sellaisena kuin se on.

Opinnäytetyön kirjallisuuskatsaus olisi voinut olla laajempikin, ja siihen olisi voitu sisällyttää myös englanninkielisiä lähteitä. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuitenkin myös tuottaa tilaajalle käyttöön opas, joten kirjallisuuskatsauksen osuus opinnäytetyöstä jätettiin tietoisesti pienemmäksi.

7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Jokainen aineistoon valittu lähde antoi opinnäytetyön tekijälle paljon tietoa, oivalluksia ja ajatuksia. Opinnäytetyön tuloksia tarkastellaan tässä luvussa taulukon muodossa sekä pohtien, miten tulokset linkittyvät opinnäytetyössä esiteltyyn teoretietoon. Aineiston analysoinnin tuloksia tarkastellessa tekijällä alkoi syntyä myös ajatuksia ja oivalluksia siitä, miten ja mitä taulukon asioista voidaan tehdä missäkin ympäristössä. Eli alkoi muodostua käsitys siitä, mitä voidaan tehdä metsässä, mitä pihassa ja mitä sisällä. Olihan opinnäytetyön tilaajankin toiveena saada ajatuksia ja ideoita siitä, kuinka luontoa oppimisympäristönä voitaisiin tuoda omaan toimintaan myös niinä päivinä, kun lasten kanssa ei lähdetä metsään.

Kuten aiemmin opinnäytetyön luvussa ”Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt” todettiin, oppimisympäristö koostuu opetuksesta, oppimisesta sekä fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Toisin sanoen oppimisympäristö on paljon muutakin kuin vain fyysinen ympäristö. Opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksen tulosten perusteella voidaan todeta, että lapsi voi oppia tietoa luonnosta, sen eläimistä ja kasveista, luonnon arvostamisesta ja ymmärtämisestä monin eri tavoin. Luontoaiheista voidaan esimerkiksi lukea kirjoja, lorutella, taiteilla, musisoida ja jutella yhdessä. Luonnosta voidaan oppia ainakin vertailemalla, tutkimalla, kasvattamalla, kokeilemalla, maistamalla ja haistamalla. Näitä asioita varten ympäristönä ei tarvitse olla metsäluonto, vaan niitä voi toteuttaa myös pihassa ja sisätiloissa.

Opinnäytetyön luvussa ”Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa” todettiin ympäristökasvatuksen olevan kaikkea sitä oppimista, opettamista, kasvamista, joka tavalla tai toisella liittyy ympäristöteemoihin. Ympäristökasvatusta ovat siis mm. varhaiskasvatuksen aikuisten arvostava puhe ja kunnioitus luonnosta, yhteinen ruoanlaittohetki, jossa aineksina on yhdessä kasvatettuja kasviksia, jätteiden kierrättäminen yhdessä lasten kanssa sekä lelujen vaihtotori.

Opinnäytetyön luvussa ”Tutkiva oppiminen varhaiskasvatuksessa” todettiin tutkivan oppimisen olevan pedagoginen malli, joka perustuu erilaisten ilmiöiden tutkimiseen. Pedagogisesta näkökulmasta tutkivan oppimisen tavoitteena on, että uteliaasta ja tutkivasta tavasta suhtautua asioihin tulisi lapsille luonnollinen tapa toimia. Lapsen maailmassa on tuhansia ja taas tuhansia asioita, joita tutkia, ihmetellä ja opetella. Luonto kaikessa ihmeellisyydessään on varmasti suuri, ellei suurin, tutkimisen ja ihmettelyn aihe.

Osana opinnäytetyötä laadittiin tilaajan käyttöön opas siitä, kuinka luontoa voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa (LIITE 1). Kuten aiemminkin on jo mainittu, opas toteutettiin kolmeportaisena: miten luonto toimii oppimisympäristönä, kun fyysisenä oppimisympäristönä on sisätilat, pihaympäristö tai metsäluonto.

Seuraavaksi esiteltynä taulukkomuodossa aineiston analysoinnin tulokset. Taulukkoon on koottu aineiston kaikista kolmesta lähteestä ne asiat, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen, eli miten luontoa voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Taulukosta löytyvät ne asiat ja ideat, joiden pohjalta osana opinnäytetyötä laadittu opas on tehty. Taulukossa tulokset näkyvät luokiteltuna oppimisen osa-alueiden mukaisesti.

TAULUKKO 2. Aineiston analysoinnin tulokset

<p>Lähde</p>	<p>Miten tuetaan luontosuhteen muodostumista, lisätään tietoa ympäristöstä ja harjoitellaan ympäristötekoja esiopetuksessa? Haastattelututkimus opettajien käsityksistä esiopetuksessa. Kuusela, J. 2024.</p>	<p>Metsän taikaa: luonto esiopetuksen oppimisympäristönä. Stjerna-Häkämies, M. 2015.</p>	<p>Ilo kasvaa ulkona – luontotoiminnan käsikirja. Fågel, R., Jussila, V. & Sarkkinen, S. (toim.) 2021.</p>
<p>Kielten rikas maailma</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ luontoon liittyvien käsitteiden käyttäminen ▪ eläinten opettelua, lajituntemusta (bingoalustat, sovellukset, kuvaten), eläinten jälkiä, mitkä eläimet nukkuvat talviunta, mitkä ovat horroksessa ja mitkä liikkuvat talvisinkin, mitä eläimet syövät, mitä tarkoittaa uhanalainen laji ▪ tarinallisuus: elämyspedagogiikka, kirjan lukeminen ▪ aikuisten arvostava & kunnioittava puhe luonnosta 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tiedon jakaminen, kyseenalaistaminen, keskustelu vertaisten ja aikuisten kanssa ▪ ilmiöiden nimeäminen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ulkona vuorovaikutus rikkaampaa ▪ luontoaiheiset lorut ▪ satuhieronta luonnossa ▪ sanoitetaan nähtyä ja koettua, keskustellaan ympäristöstä (etenkin pienimmät lapset) ▪ vertaillaan ja luokitellaan asioita ▪ myös retken voi kuvittaa apukuvilla, kuvien avulla voi myös kysyä lasten mielipidettä ▪ luonto on erinomainen paikka opetella sanoja, myös S2-lasten kanssa

(jatkuu)

TAULUKKO 2 (jatkuu)

<p>Ilmaisun monet muodot</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ musisointia metsässä, taidetta, valokuvausta ▪ tunteiden ilmaisu: luontokiitollisuus, ympäristömyötätunto (empatia eliölajeja & ympäristöä kohtaan), luontoilo ▪ luontokasvatushetki: esim. tarina, jossa eläinhahmo pyytää apua, kun hänen elinympäristöään on roskattu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tarvittaessa mahdollisuus omaan rauhaan: virittää tunnetiloja, ruokkii mielikuvitusta ▪ luonnonmateriaalien mielikuvituksellinen hyödyntäminen leikissä ▪ roolileikit 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tunteiden kirjo ja niiden ilmaiseminen ▪ hyödynnetään luonnon antimia erilaisissa projekteissa, luodaan esimerkiksi satumetsä ▪ lasten oma luontodokumentti -projekti
<p>Tutkin ja toimin ympäristössäni</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kellumiskoe ▪ maatumiskokeet ▪ vesikiikarit, luupit ▪ vuodenaikojen vaihtelun havainnointi ▪ lämpötilaseuranta ▪ auringon nousu- ja laskuajat ▪ veden eri olomuodot tutkien ja kokeillen ▪ kasvien istuttaminen, mitä tarvitsevat kasvaakseen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kasvattajan ei tarvitse tietää kaikkea: kiinnostava asia voidaan valokuvata ja etsiä siitä tietoa yhdessä myöhemmin esim. netistä ▪ asioiden haistelu, kuuntelu, maistelu, koskettaminen. Kainkilla aisteilla oppiminen. Samalla opitaan varovaisuuteen: mustikoita voi syödä, myrkyllisiä sieniä ei. Jos ei tunnista: ei kannata koskea / maistaa ▪ luonnon läheisyys herättää tunnetiloja sekä kunnioitusta luontoa kohtaan 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hyönteishotellin rakentaminen ▪ pienessä ryhmässä luontoon: mahdollistaa kehitystason ja lasten mielenkiinnon kohteiden huomioimisen paremmin ▪ kasvien, eliöiden yms. luonnon kuvaaminen lasten toimesta: ihmettelyä voi jatkaa myöhemmin kuvan kautta, ja kuvan kohteen voi antaa jatkaa kasvuaan

(jatkuu)

TAULUKKO 2 (jatkuu)

<p>Minä ja meidän yhteisömme</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metsässä "mahtuu" enemmän lapsia mukaan samaan leikkiin ▪ vapaa ja ohjattu leikki ▪ yhteinen tekeminen, kuten ruoanlaitto ▪ yhteistyö vanhempien kanssa: kerrotaan missä metsässä on käyty ja mitä tehty. Voilisata vanhempien aloitteellisuutta samojen aiheiden äärelle. ▪ kestävä elämäntapa: arkiset valinnat kuten ruokajäte, roskien keruu, veden / tarvikkeiden / sähkön säästeliäs käyttäminen, lelujen "vaihtotori": uuden ostamisen sijaan vaihdetaan keskenään, 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ryhmätöiden tekeminen ▪ päivän touhujen ja tehtävien purkaminen lopuksi keskustellen: omien havaintojen ja tuntemusten jakaminen toisille -> kuuluksi tuleminen, toisen kuunteleminen ja arvostaminen ▪ äänestämällä päättäminen: demokraattinen tulos helpompi hyväksyä ▪ vapaa leikki, vuorovaikutteiset neuvottelut leikistä ▪ yhteisöllinen oppiminen: ongelmien ratkaisu yhdessä, havainnointi ja johtopäätökset yhdessä vertaisten kanssa ▪ aikuisen <i>ohjaava</i> rooli oppimisen <i>tukijana</i> ▪ aikuisen läsnäolo ja saatavuus tärkeää, tuo myös turvaa ▪ mallioppiminen: luontoystävällisten arvojen ja tekojen oppiminen aikuiselta 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ulkona leikitään yli ryhmärajojen ▪ kaikkien osallistaminen, esim. kaupunkiviljelyyn ▪ seikkailukasvatus, ponnistelua yhdessä, onnistumisia yhdessä -> me-henki ▪ erilaisuuden hyväksyminen: kohtaamme sitä myös luonnossa ▪ lapset mukaan retken arviointiin: pupukortit tms. ▪ vanhempainilta metsässä
---	--	---	--

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kirjallisuuskatsausta hyödyntäen koota yhteen tietoa luonnosta oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö toteutettiin Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevalle ryhmäperhepäiväkodille. Tavoitteena oli lisätä tilaajana toimineen yksikön varhaiskasvattajien tietoutta luonnon hyödyntämiseen liittyen ja tarjota heille toimintaideoita arkeen lasten parissa.

Luonto oppimisympäristönä on todella laaja aihe. Pelkästään jo erilaisten käsitteiden ymmärtäminen voi olla haastavaa, jos ei ole asiaan erityisen perehtynyt. Esimerkiksi ympäristökasvatus ja kestävyyskasvatus voivat kuulostaa samankaltaisilta, ja osittain ne sisältävätkin samoja asioita. Voidaan miettiä, onko kuitenkin tärkeämpää laadukas ja oppimisympäristöiltään monipuolinen varhaiskasvatus, vai se, että ymmärretään eri käsitteiden merkitys ja erot?

Varhaiskasvatuksessa olosuhteet ja mahdollisuudet toiminnalle ovat erilaiset eri päiväkotien ja perhepäiväkotien välillä. Joillakin on suuri ja monipuolinen pihaympäristö, toisilla vaatimattomampi ja vähemmän virikkeitä tarjoava piha. Joillakin on metsäluonto lähellä ja saavutettavissa jokaisena hoitopäivänä, toisilla taas metsään päästään ehkä muutaman kerran vuodessa, jos on varaa hankkia kuljetus lapsille. Silloin onkin tärkeää oivaltaa tehdä sen verran, mitä kunkin varhaiskasvatusyksikön oppimisympäristö sallii. Tämän opinnäytetyön osana laadittu opas pyrki osaltaan auttamaan oivallusten tekemisessä. Miten esimerkiksi tilaajana toimivan ryhmäperhepäiväkodin kaltainen yksikkö voi parhaiten hyödyntää omaa toimintaympäristöään? Mitä asioita voidaan opettaa ilman että tarvitsee edes poistua oman yksikön pihasta? Millaisia asioita taas voidaan tehdä silloin, kun päästään luontoon – on se sitten metsä tai jokin muu luontoympäristö?

Vastauksia etsittiin lopulta kolmesta eri lähteestä, jotka valikoituivat kirjallisuuskatsauksen aineistoksi. Prosessin aikana tekijällä oli haasteita pidättäytyä valituissa lähteissä: olisi tehnyt

mieli poimia yksi hyvä idea yhdestä ja toinen toisesta lähteestä. Se olisi kuitenkin todennäköisesti ollut loppumaton tie, ja ideoiden rajaaminen olisi ollut vaikeaa. Yhdenlainen oppimisenkokemus tekijälleen sekin: miten pysyä niissä raameissa, jotka hän on alun perin itselleen ja työlleen asettanut? Tekijä päätti kuitenkin sisällyttää oppaaseen myös vinkkejä hyvistä lähteistä, joista saa lisää tietoa ja ideoita.

Tämän opinnäytetyön tekeminen kesti tekijältään kauan aikaa. Prosessi aloitettiin ensimmäisen kerran jo vuonna 2020. Opinnäytetyön valmistuminen kuitenkin viivästyi, ja myös sen aihe muokkautui matkan varrella useaan kertaan. Prosessiin mahtui hetkiä, jolloin tekijästä tuntui, että tämä aihe on jo kaikille tuttu – moneen kertaan tutkittu ja kirjoitettu. Monta kertaa tekijän piti muistuttaa itseään, että tämän opinnäytetyön ei ole tarkoitus palvella kaikkia Suomen varhaiskasvatusyksiköitä vaan ensisijaisesti vain tilaajaa. Lopulta tuloksena oli kirjallisuuskatsaus sekä opas, jonka avulla tilaaja voi löytää uusia tapoja nauttia luonnosta yhdessä lasten kanssa, vahvistaa lasten luontoyhteyttä, tukea lasten monipuolista kehitystä sekä opettaa kestävästä kehityksen toimintatapoja.

Opinnäytetyöprosessi oli tekijälleen merkittävä kokemus. Sen myötä tekijä oppi paitsi sinnikkyyttä, myös järjestelmällisen ja perusteellisen tekemisen tärkeyttä sekä tietenkin paljon uutta itse aiheesta luonto oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa. Kirjallisuuskatsauksen tekeminen osana opinnäytetyötä oli uuden oppimista alusta loppuun. Se opetti mm. järjestelmällistä tekemistä, selkeiden muistiinpanojen tärkeyttä sekä tutkimuskysymyksen pitämistä keskiössä. Oppaan tekeminen kirjallisuuskatsauksen tulosten pohjalta oli mukava vaihe opinnäytetyön tekemisessä. Visuaalisen ilmeen luominen luontoaiheiselle oppaalle oli luontevaa ja helppoa Canva-ohjelmaa käyttäen.

Opinnäytetyön tekeminen myös muovasi tekijänsä ajatusmaailmaa. Se auttoi oivaltamaan kuinka luonto voi olla osa varhaiskasvatusta myös muulla tavoin, kuin vain menemällä metsään lapsiryhmän kanssa. Prosessi myös innosti tekijää pohtimaan laajemminkin sitä, kuinka

kokonaisvaltaista oppiminen voi olla ja kuinka tärkeä rooli kasvattajilla – niin varhaiskasvat-
tajilla kuin lasten vanhemmillakin – on lasten luontokokemusten ja -tietouden mahdollistajina.

Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisi olla esimerkiksi se, kuinka perheitä voitaisiin entistä
vahvemmin osallistaa mukaan lasten ympäristökasvatukseen. Tämän opinnäytetyön opasta
voisivat hyödyntää myös vanhemmat, ja esimerkiksi vanhemmille suunnatun kyselytutki-
muksen keinoin voisi selvittää ja pohtia, mitä varhaiskasvatuksessa voitaisiin tehdä, jotta luon-
nossa toimimista, luontotietämystä ja ympäristökasvatusta saataisiin tutummaksi perheille
sekä osaksi heidän arkeaan ja lasten kasvatusta.

LÄHTEET

- Fågel, R., Jussila, V., Sarkkinen, S. (toim.) 2021. *Ilo kasvaa ulkona. Luontotoiminnan käsikirja*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa: <https://ilokasvaauklona.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>. Viitattu: 20.2.2025
- HAMK kestävän kehityksen koulutusohjelman luento. 2021. Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry. Saatavissa: <https://mappa.fi/materiaalit/johdantoluento-mita-ymparistokasvatus-on/>. Viitattu 3.3.2025
- Huotilainen, M. 2019. *Näin aivot oppivat*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hujala, E., Turja L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja 2017*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kaasinen, A. & Myllyniemi U. (toim.) 2023. *Ulkona opettamisen käsikirja*. Printon, Viro: PS-kustannus.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskelä, P. & Liikanen, E. 2013. *Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon*. *Hoitotiede* 2013, 25(4).
Saatavissa: <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409>. Viitattu 15.5.2020
- Kronqvist, E. & Kumpulainen, K. 2011. *Lapsuuden oppimisympäristöt: eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun*. Helsinki: WSOYpro.
- Kuusela, J. 2024. *Miten tuetaan luontosuhteen muodostumista, lisätään tietoa ympäristöstä ja harjoitellaan ympäristötekoja esiopetuksessa? Haastattelututkimus opettajien käsityksistä esiopetuksessa*. Pro gradu. Tampere University.
- Leinonen, T. & Mäkelä, M. 2022. *Hyoän oppimisen tilat*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lonka, K. 2015. *Oivaltava oppiminen*. Helsinki: Otava.
- Palmer, J.A. 1998. *Environmental education of the 21st century. Theory, practice, process and promise*. London: Routledge.
- Parikka-Nihti, M. & Ek, T. 2024. *ONNI OLLA ULKONA. Luonto- ja kestävyyskasvatus varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: Santalahti-kustannus.

Salminen, A. 2011. *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Saatavissa: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. Viitattu: 15.5.2020

Stjerna-Häkämies, M. 2015. *Metsän taikaa: luonto esiopetuksen oppimisympäristönä*. Kasvatustieteiden laitos; Department of Education; Kasvatustieteiden tiedekunta; Faculty of Education ; University of Jyväskylä; Jyväskylän yliopisto.

Stolt, M., Axelin, A. Suhonen, R. 2015. *Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä*. 2. painos. Turku: Turun yliopisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Painettu EU:ssa. Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. 2023. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf. Viitattu 25.1.2025

Luonto oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa -opas

JOKAISENOIKEUDET

Saat:

- liikkua luonnossa kävelen, pyöräillen ja hiihtäen
- poimia sieniä, marjoja ja rauhoittamattomia kasveja
- veneillä, uida ja kulkea jäällä
- onkia ja pilkkiä
- oleskella ja yöpyä siellä, missä liikkuminenkin on sallittua

Et saa:

- aiheuttaa häiriötä tai haittaa toisille tai ympäristölle
- roskata ympäristöä
- kulkea pihamailla tai viljelyillä pelloilla
- häiritä lintuja tai muita eläimiä tai niiden pesintää
- ottaa sammalta, jäkälää tai maainesta
- kaataa tai vahingoittaa kasvavia puita
- häiritä kotirauhaa esimerkiksi leiriytyessä liian lähellä asumuksia tai meluamalla
- tehdä avotulta toisen maalle
- kalastaa ja metsästää ilman lupia
- ajaa moottoriajoneuvolla maastossa ilman lupaa

5

Pihassa

Kaupunkiviljely

- yhteinen ja kaikkia osallistava projekti
- kasvattaminen siemenestä alkaen
- mitä kasvi vaatii kasvaakseen
- viljeltyjen kasvien syöminen yhdessä

Erilaiset kokeilut

- maatumiskoe
- kellumiskoe
- veden eri olomuodot

Hyönteishotellin rakentaminen pihalle

Havainnointi ja tutkiminen

- vuodenaikojen vaihtumisen havainnointi
- lämpötilaseuranta

Luonnonmateriaalien mielikuvituksellinen hyödyntäminen leikissä

6

Sisällä

Ruuanlaitto yhdessä, itse pihassa kasvatetuista kasviksista

Tiedon etsintä: retkellä esiin tulleisiin kysymyksiin vastaaminen

Lasten oman luontodokumentti-projektin edistäminen

Päivän touhujen ja tehtävien purkaminen keskustellen: omien havaintojen ja tuntemusten jakaminen toisille -> kuulluksi tuleminen, toisen kuunteleminen ja arvostaminen

Luonnonmateriaalien hyödyntäminen

Kestävä elämäntapa:

- ruokajätteen määrä
- veden ja sähkön säästeliäs käyttö
- lelujen tai vaatteiden vaihtotori

Eläinten ja kasvien opettelua, lajituntemusta eri lähteitä hyödyntäen

Kielen rikkaus:

- luontoloruttelu
- sanoitetaan koettua ja nähtyä
- vertaillaan ja luokitellaan

7

Luonnossa

Vapaa leikki liikuttaa!

Sanoitetaan nähtyä ja koettua
Vertaillaan ja luokitellaan
Nimetään ilmiöitä

Musisointia, taidetta, valokuvausta,
roolileikkejä, luovuus valloilleen!

Lapset arvioivat retken, voidaan käyttää eri menetelmiä

Aikuisella ohjaava rooli oppimisen tukijana

Vanhempainilta metsässä

Kaikilla aisteilla oppiminen: haistetaan, maistetaan, kuunnellaan, kosketaan

Kiipeily, hyppiminen,
juokseminen, kieriminen.
Hallittu riskinotto: lapsi haastaa itseään ja osaamistaan

8

Luonnossa

Mennään retkille kävellen,
pyöräillen, hiihtäen

Luontoon pienissä ryhmissä:
mahdollistaa paremmin
lasten kehitystason sekä mielenkiinnon
kohteiden huomioimisen

Luonnon, kasvien ja eläinten kuvaaminen:
kuvan kautta voidaan jatkaa ihmettelyä
myöhemminkin, ja kuvan kohde saa jatkaa kasvuun

Yhteisöllinen oppiminen:
ongelmien ratkaisu yhdessä,
havainnointi ja johtopäätökset
yhdessä vertaisten kanssa

9

Kaikkialla

Mallioppiminen: luontoystävällisten arvojen ja
tekojen malli aikuisilta

Luontoon liittyvien käsitteiden käyttäminen

Tunteiden ilmaisu:
luontokiitollisuus, empatia eliölajeja ja
luontoa kohtaan, ilo luonnosta

Erilaisuuden hyväksyminen:
kohtaamme sitä myös luonnossa

Äänestämällä päättäminen:
demokraattinen tulos helpompi hyväksyä

10

Linkkivinkkejä

• Suomen Latu lastentoiminta:
<https://www.suomenlatu.fi/ulkolle/lastentoiminta/lasten-ja-perheiden-ulkoiluvinkit/varhaiskasvatus.html>

- Ilo kasvaa ulkona - luontotoiminnan käsikirja
- <https://mappa.fi/teemareput/varhaiskasvatuksen-luontoaakkoset/>
- <https://liikkuvavarhaiskasvatus.fi/ideapankki/>
- <https://vakaniilmasto-opas.fi/opetusmateriaalit/>

11

Lähteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022-
[ym.fi/jokaisenoikeudet](https://www.medu.fi/jokaisenoikeudet)

Fägel, R., Jussila, V., Sarkkinen, S. (toim.) 2021. Ilo kasvaa ulkona. Luontotoiminnan käsikirja. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Sjörna-Häkämies, M. 2015. Metsän taikaa: luonto esiopetuksen oppimisympäristönä. Kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Kuusela, J. 2024. Miten tuetaan luontosuhteen muodostumista, lisätään tietoa ympäristöstä ja harjoitellaan ympäristötekoja esiopetuksessa? Haastattelututkimus opettajien käsityksistä esiopetuksessa. Pro gradu, Tampere University.

Kuvat:
kuviasuomesta.fi

12